

Julia Klyus <https://orcid.org/0000-0002-9257-0937>
Politechnika Wroclawska
julia.klyus@gmail.com

Z Maliniaka prezydenta nie będzie. Inwektywy we frazeologicznych nazwach zawodów w języku polskim i rosyjskim

Streszczenie

Niniejszy artykuł stanowi analizę frazeologizmów polskich i rosyjskich związanych z nazwami zawodów we frazeologii polskiej i rosyjskiej. Rozpatrywane są w nim frazeologizmy o wydźwięku inwektywnym zawierające nazwy zawodów bądź odwołujące się do nich znaczeniowo. Do analizy zastosowano metodę pól semantycznych. Wydzielono 7 subkategorii porównawczych stanowiących swoiste, inwektywne pola semantyczne określonych nazw zawodów. Pozostałe subkategorie (28) odnoszą się odpowiednio do języka polskiego lub rosyjskiego. Wyróżniono 52 zasadnicze znaczenia zwane dalej *cechami*, które są konotowane przez znaczenie badanych frazeologizmów. Cechy te tworzą swoiste mikropola semantyczne. Badany materiał przeanalizowano także pod kątem funkcji składniowych pełnionych przez frazeologizmy. Analiza ukazuje podobieństwa i różnice w badanym obszarze językowego obrazu świata Polaków i Rosjan.

Słowa kluczowe: inwektywy, związki frazeologiczne, nazwy zawodów, językowy obraz świata, pola semantyczne

Tematyka niniejszego artykułu wpisuje się w nurt badań lingwistyki antropocentrycznej i jest ukierunkowana przede wszystkim na poznanie człowieka oraz wielości jego charakterystyk poprzez badanie określonego fragmentu językowego obrazu świata Polaków i Rosjan. Przedmiotem badań są polskie i rosyjskie związki frazeologiczne dotyczące nazw zawodów i będące zarazem inwektywami.

Wzrastająca popularność używania mowy potocznej oraz rosnąca częstotliwość użycia leksyki inwektywnej w dyskursie medialnym, internetowym, politycznym i publicystycznym są aktywnymi procesami językowymi, zwłaszcza w dwóch pierwszych dekadach

XXI wieku. Dane zjawisko jest nierozzerwalnie związane nie tylko z językoznawstwem, ale i z socjologią, dlatego też niezbędne jest rozpatrywanie go przez pryzmat socjolingwistyczny.

Z punktu widzenia antropocentrycznego paradygmatu naukowego istotnym zagadnieniem jest odpowiednia interpretacja przejawów destrukcyjnych realizacji językowych. Językowy obszar dotyczący konfliktowości coraz bardziej przykuwa uwagę lingwistów.

Specyfika podjętego tematu obejmuje szerokie zagadnienie i stanowi zaledwie próbkę współczesnego inwektywnego frazeologicznego obrazu świata. Ukazanie większej liczby przykładów byłoby możliwe, lecz wymagałoby badań na szerzej zakrojonej skali. Wydaje się jednak, że zebrany materiał jest na tyle obrazowy, że z jego pomocą można wytypować poszczególne mikropola semantyczne i ukazać określone tendencje językowe.

Jako jedną z głównych metod porównawczych zastosowano opis określonych mikropól semantycznych związanych z różnymi przejawami działalności człowieka. Kolejną metodą jest porównanie i interpretacja określonych komponentów językowego obrazu świata Polaków i Rosjan. W tym celu zastosowano następujące strategie: klasyfikację tematyczną frazeologizmów, analizę definicji słownikowych, analizę kontekstualną, porównanie ekwiwalentów frazeologicznych, badanie formy wewnętrznej związku frazeologicznego, a także badanie i porównanie struktury związków frazeologicznych oraz jej wpływu na semantykę i potencjalną illokucję wypowiedzi.

Omawiane przykłady zawierają nazwy zawodów lub odwołują się do nich semantycznie i są wyekscerpowane z polskich i rosyjskich słowników frazeologicznych, Narodowego Korpusu Języka Polskiego oraz Narodowego Korpusu Języka Rosyjskiego (Национальный корпус русского языка), for internetowych, komentarzy użytkowników strony gazeta.pl oraz portalu yandex.ru. Niektóre przykłady są zasłyszane. 35 przykładów to polskie frazeologizmy, a 75 – rosyjskie.

Współcześnie w lingwistyce dominuje tzw. szerokie rozumienie frazeologii: za dolną granicę związku frazeologicznego przyjmuje się połączenie co najmniej dwuwyrzowe, za górną – zdanie, charakteryzujące się odtwarzalnością i utrwaleniem w języku. Takie rozumienie frazeologii przyjęto również w niniejszym artykule.

Dla wyodrębnienia niektórych nieskodyfikowanych – zasłyszanych bądź wyekscerpowanych z for – przykładów zastosowano metodę frazeologicznej identyfikacji, dzięki której można zweryfikować, czy jednostka jest frazeologizmem. Podstawowe cechy, które musi posiadać jednostka, aby można było uznać, że jest frazeologizmem to:

- asumaryczność semantyczna,
- upowszechnienie społeczne,
- ekspresywność,
- obrazowość,
- odtwarzalność,
- metaforyczność.

Wielu wybitnych frazeologów (np. A. Nowakowska i W.M. Mokienko) wymienia je jako cechy charakterystyczne dla frazeologizmów. Stanowią one kryterium, na podstawie którego można uznać, czy współczesny związek wyrazowy uległ frazeologizacji, czy też nie.

Należy stwierdzić, że (zwłaszcza na gruncie językoznawstwa i juryslingwistyki rosyjskiej) pojęcie inwektywy jest dość rozmyte, a jego znaczenie szerokie i niekiedy niejednoznaczne. Badacz inwektyw W.I. Żelwis w monografii *Поле брану* definiuje inwektywę jako wyrażenie obraźliwe, a następnie używa tego terminu zamiennie z pojęciem wulgaryzmu. Często w rosyjskich tekstach naukowych określenie *лексыка инвективная* funkcjonuje w znaczeniu leksyki obscenicznej.

Dla potrzeb niniejszego artykułu przychyliam się do stwierdzenia polskiej badaczki inwektywy I. Kamińskiej-Szmaj, która uważa, że na omawiane pojęcie należy patrzeć przede wszystkim przez pryzmat takich aktów mowy, jak obraza, obelga i zniewaga (Kamińska-Szmaj, 2007: 54), co wcale niekoniecznie musi iść w parze z wulgarnością.

Często o illokucji decyduje sam odbiorca komunikatu i nie zawsze jest oczywiste i jednoznaczne określenie, czy potencjalny przykład należy rozpatrywać jako inwektywę. Starłam się jednak dobierać takie przykłady, które nawet bez osadzenia w określonym kontekście są inwektywami. O ich inwektywności świadczy między innymi to, że każdy z nich zawiera w sobie określone cechy formy wewnętrznej, które wpływają na użycie w związkach frazeologicznych obniżonego rejestru stylistycznego. Większość wymienionych frazeologizmów w oczywisty i intuicyjny sposób jest dla potencjalnego odbiorcy obraźliwa, poniżająca lub traktująca go ironicznie. W przypadkach kiedy o wydźwięku inwektywnym decyduje kontekst, przytoczono konteksty użycia określonych związków frazeologicznych.

Funkcje składniowe badanych związków frazeologicznych zostały wyodrębnione w oparciu o klasyfikację A.M. Lewickiego i A. Pajdzińskiej, zgodnie z którą wyróżniono: frazy, wyrażenia określające (w tym porównawcze), wyrażenia rzeczownikowe oraz zwroty (Lewicki, Pajdzińska, 2001: 315–334). Każda analizowana subkategoria tematyczna jest podzielona zgodnie z powyższą klasyfikacją, a przykłady przytoczone są w kolejności alfabetycznej.

W celu zbadania podobieństw i różnic między polskimi i rosyjskimi przykładami frazeologizmów zastosowano metodę pól semantycznych (w tym przypadku są to pola odnoszące się do poszczególnych nazw zawodów). Wyróżniono także 52 zasadnicze znaczenia, zwane dalej cechami, które są konotowane przez znaczenie badanych frazeologizmów. Cechy te tworzą swoiste mikropola semantyczne odwołujące się do językowego obrazu świata Polaków i Rosjan. Są one przytoczone niżej wraz z liczbą porządkową odpowiadającą każdej cesze i następnie przyporządkowaną odpowiednim związkom frazeologicznym w zależności od znaczenia.

Tabela 1. Cechy konotowane przez znaczenie inwektywnych frazeologizmów polskich i rosyjskich. Wykaz tabelaryczny

1) agresja	2) alkoholizm	3) bezczelność	4) bezguście
5) brzydota	6) chaotyczność	7) chudość	8) dwulicowość
9) dziwactwo	10) egoizm	11) gadulstwo	12) głupota
13) ignorancja	14) irytacja	15) kadzenie	16) lekkomyślność
17) lenistwo	18) małoznaczność	19) nadwrażliwość	20) naiwność
21) namolność	22) niechłujstwo	23) nieuczciwość	24) niezdarność
25) obzarstwo	26) okrucieństwo	27) otyłość	28) pechowość
29) pejoratywnie o czynności	30) pejoratywnie o wyglądzie	31) pejoratywnie o wykonawcy czynności	32) pejoratywnie o zjawisku
33) podłość	34) pogarda	35) poniżenie	36) ponuractwo
37) prymitywizm	38) rozpusta	39) rozrzutność	40) skąpstwo
41) słabość	42) starość	43) szaleństwo	44) tchórzostwo
45) upór	46) wścibstwo	47) zakłamanie	48) zapominalstwo
49) zarozumiałość	50) zazdrość	51) złorzeczenie	52) żal

W obrębie omawianej kategorii wyróżniono następujące subkategorie porównawcze, które stanowią swoiste, inwektywne pola semantyczne o określonej problematyce: *adwokat, bokser, nauczyciel, policjant, prostytutka, szewc, wojskowy*; subkategorie z polskimi przykładami: *artysta, blazen, duchowieństwo, kierowca, krawiec, marynarz, ogrodnik, prezydent, stróż, szachista, świniopas*; subkategorie z rosyjskimi przykładami: *archiwista, aktor, biznesmen, drwal, dziennikarz, lekarz, młynarz, naukowiec, ochroniarz, polityk, psycholog, sprzątaczk(a), strażak, szatniarka, tancerz, tragarz, urzędnik*.

Przyjrzyjmy się tabelarycznemu zestawieniu frazeologicznych inwektyw związanych z nazwami zawodów.

Tabela 2. Subkategoria *adwokat*

Przykłady inwektyw polskich	Przykłady inwektyw rosyjskich
wyrażenie rzeczownikowe adwokat diabła – 33	wyrażenie rzeczownikowe адвокат дьявола – 3

W językowym obrazie świata Polaków frazeologizm z leksemem *adwokat* konotuje *podłość*.

Natomiast w świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm z leksemem *adwokat* odwołuje się do *bezczelności*.

Warto zauważyć, że w przypadku frazeologizmów *adwokat diabła* oraz *адвокат дьявола* mamy do czynienia z homonią międzyjęzykową, ponieważ zgodnie z definicjami słownikowymi ich znaczenie nie jest synonimiczne.

Według korpusu frazeologicznego języka polskiego jedno ze znaczeń związku frazeologicznego *adwokat diabła* oznacza kogoś złego i broniącego złych intencji. Z kolei rosyjski frazeologizm dotyczy osoby, która szuka wad u innych¹.

Należy dodać, że międzyjęzykowe homonimy frazeologiczne to dość rzadko występujące zjawisko.

Tabela 3. Subkategoria *bokser*

Przykłady inwektyw polskich	Przykłady inwektyw rosyjskich
<u>wyrażenie rzeczownikowe</u> damski bokser – 26	<u>wyrażenie rzeczownikowe</u> кухонный боксер – 26

W językowym obrazie świata Polaków frazeologizm z leksemem *bokser* konotuje **okrucieństwo**.

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm z leksemem *bokser* również odwołuje się do **okrucieństwa**. Mimo różnic formalnych oba frazeologizmy są synonimiczne i odwołują się do przemocy domowej oraz przemocy mężczyzny wobec kobiety.

Tabela 4. Subkategoria *nauczyciel*

Przykłady inwektyw polskich	Przykłady inwektyw rosyjskich
<u>wyrażenia rzeczownikowe</u> dom wampirów – 32 izba wytrzeźwień* – 32 nauczyciel z Radia Maryja – 18	<u>wyrażenia rzeczownikowe</u> великий деспот – 1 Верка Сердючка – 26 волк на псарне – 1 ворчащий водолаз – 1 глобус на подтяжках – 31 глюкоза в корсете – 5 Горын Горыныч – 1 даунито хромосом – 31 жертва излучения – 31 Обезьяна Дарвина – 31

* Zarówno frazeologizm dom wampirów, jak i izba wytrzeźwień odwołują się do pokoju nauczycielskiego jako „skupiska” przedstawicieli określonego zawodu, gdzie większy akcent jest położony na to, kto przebywa w pewnym miejscu niż na samo miejsce. Z tego powodu dane przykłady zostały włączone do niniejszej klasyfikacji.

¹ Серов, 2003; zgodnie z *Энциклопедическим словариком педагога (Основы духовной культуры. Энциклопедический словарь педагога)*: „так называют участника беседы, спора, дискуссии, который чаще всего высказывает суждения, отрицательно характеризующие явления, отвергает их позитивные качества, а также активно использует факты, предрасполагающие к негативному разрешению обсуждаемых проблем”; Безрукова, 2000. Warto także zaznaczyć, że termin pochodzi z tradycji katolickiej, więc kontekstów w języku rosyjskim jest o wiele mniej niż w polskim.

W świadomości językowej Polaków inwektywne frazeologizmy odwołujące się do przedstawicieli zawodu nauczycielskiego konotują następujące odniesienia: *pejoratywnie o zjawisku*: 2 przykłady, *małoznaczność*: 1 przykład.

W językowym obrazie świata Rosjan frazeologizmy odwołujące się do zawodu *nauczyciel* konotują następujące cechy: *agresja*: 4 przykłady, *pejoratywnie o wykonawcy czynności*: 4 przykłady, *brzydota*: 1 przykład, *okrucieństwo*: 1 przykład.

Warto zauważyć, że większość omawianych frazeologizmów pochodzi ze słowników slangów młodzieżowych. Przykłady te mają wydźwięk inwektywny, ale siła jego rażenia nie polega na wulgarności czy agresji, lecz na użyciu ironii oraz humoru.

Tabela 5. Subkategoria *policjant*²

Przykłady inwektyw polskich	Przykłady inwektyw rosyjskich
<u>wyrażenia rzeczownikowe</u>	<u>wyrażenia rzeczownikowe</u>
czarny chuj – 31	ваня алюминиевый – 12
niebieski idiota / obywatel / pająk / piesek / miś – 31	волк / волчара позорный – 31
	гад лягавый – 31
	дурак в португее – 31, 12
	серая банда – 31
	серый баран – 31
	цветная вошь – 31
	цветной бык – 31

W językowym obrazie świata Polaków inwektywne frazeologizmy odnoszące się do *policjanta* konotują *pejoratywne wypowiedzi o wykonawcy czynności*: 2 przykłady.

W świadomości językowej Rosjan inwektywne frazeologizmy odnoszące się do *policjanta* odwołują się do *pejoratywnych wypowiedzi o wykonawcy czynności*: 7 przykładów oraz do *głupoty*: 2 przykłady.

Interesujące wydaje się, że zarówno polskie, jak i rosyjskie przykłady określające przedstawicieli służb porządkowych zawierają w swoim opisie liczne nazwy zwierząt (polski: *pająk, piesek, miś*; rosyjski: *wilk, gad, baran, wesz, byk*) oraz odwołują się często do kolorów (polski: *czarny, niebieski*; rosyjski: *szary, kolorowy*).

Jak podają badania przeprowadzone w postaci wywiadów swobodnych przez J. Wawrzyniak, ze wszystkich służb mundurowych to właśnie przedstawiciele policji podlegają największej krytyce werbalnej. Często opinią jest, że policja zamiast kierować się zdrowym rozsądkiem, realizuje jedynie procedury i jest bezduszna (Wawrzyniak, 2008: 392). Z tego powodu, mimo że są najbliższy obywateli, paradoksalnie to właśnie te służby obarczone są największym dystansem i nieufnością społeczną.

² Interesujące dane podaje artykuł pt. *Jak obrazić policjanta? Agresja słowna przybiera na sile* w „Dzienniku Zachodnim” z 26 października 2012 roku (Toros, 2012).

Tabela 6. Subkategoria *prostytutka*

Przykłady inwektyw polskich	Przykłady inwektyw rosyjskich
<u>wyrażenie określające</u> dająca ciało – 38	<u>fraza</u> на бэ начинается, мягким знаком кончается – 38
<u>wyrażenia rzeczownikowe</u> pogotowie seksualne – 38 panienka z ulicy taniej – 38	<u>wyrażenie określające, porównawcze</u> как у старой проститутки – 40
<u>zwroty</u> stać pod latarnią – 29	<u>wyrażenia rzeczownikowe</u> бардашная девка – 38 бичиха трассовая – 38 блядоебина хуеротая – 38 блядомудина пиздокрылая – 38 блядь полосатая – 38 валька – гибкая спинка – 38 группа риска – 38 дама полусвета – 38 женщина с нагруженными губами – 38 жрица любви – 38 звезда балета – 38 золотая вошь – 38 легкая девочка – 38 майданная бикса – 38 ночная бабочка – 38 падшая женщина – 38 эстафетная палочка – 38
	<u>zwroty</u> выйти на панель – 38 Служить у графа Панельского – 38 торговать пиздой – 38

W świadomości językowej Polaków inwektywne frazeologizmy odwołujące się do zawodu *prostytutka* konotują następujące cechy: **rozpusta**: 3 przykłady, **pejoratywnie o czynności**: 1 przykład.

W językowym obrazie świata Rosjan inwektywne frazeologizmy odwołujące się do zawodu *prostytutka* konotują następujące cechy: **rozpusta**: 21 przykładów, **skapstwo i chciwość**: 1 przykład.

Nie sposób nie zwrócić uwagi na bogactwo formalne i mnogość rosyjskich związków frazeologicznych określających najstarszy zawód świata.

Tabela 7. Subkategoria *szewc*

Przykłady inwektyw polskich	Przykłady inwektyw rosyjskich
<u>fraza</u> Szewc bez butów chodzi – 18 <u>wyrażenia określające, porównawcze</u> ciągnąć jak szewc skórę – 29 kłać jak szewc/dorożkarz/furman – 51 pić jak szewc – 2 <u>wyrażenie rzeczownikowe</u> szewska pasja – 1	<u>wyrażenie rzeczownikowe</u> девушка-сапожница – 37

W językowym obrazie świata Polaków inwektywne frazeologizmy zawierające leksem *szewc* lub odnoszące się do *szewca* konotują następujące cechy: **agresja**: 1 przykład, **złorzeczenie**: 1 przykład, **pijaństwo**: 1 przykład, **małoznaczność**: 1 przykład, **pejoratywnie o czynności**: 1 przykład.

Natomiast w świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odnoszący się do *szewca* konotuje **prymitywizm**. Polskich przykładów negatywnie konotujących profesję szewca jest znacznie więcej (5) niż rosyjskich (1).

Tabela 8. Subkategoria *wojskowy*

Przykłady inwektyw polskich	Przykłady inwektyw rosyjskich
<u>wyrażenie określające, porównawcze</u> kłać jak pułkownik – 51	<u>fraza</u> Не бойся – солдат ребёнка не обидит – 51 <u>wyrażenia rzeczownikowe</u> бритоголовый еж – 31 майорское брюхо – 27 свадебный генерал – 8 серое горе – 36

W językowym obrazie świata Polaków inwektywny frazeologizm odwołujący się do *wojskowego* konotuje **złorzeczenie**.

W świadomości językowej Rosjan frazeologizmy odnoszące się do *wojskowych* konotują następujące cechy: **złorzeczenie**: 1 przykład, **ponuractwo**: 1 przykład, **dwulicowość**: 1 przykład, **otyłość**: 1 przykład, **pejoratywnie o wykonawcy czynności**: 1 przykład.

Przykład *cepoe zope* nie odnosi się do konkretnego adresata, ale można powiedzieć, że jest inwektywą wobec często ciężkiego losu, który jest udziałem żołnierzy, dlatego też został włączony do niniejszej klasyfikacji.

Pozostałe przykłady wyekscerpowanych polskich inwektyw frazeologicznych w obrębie kategorii semantycznej: **nazwy zawodów**.

Subkategoria **artysta**

wyrażenia rzeczownikowe

artysta/poeta itp. z bożej łaski – 18

chudy literat – 18

zawiedziony artysta – 18

W językowym obrazie świata Polaków inwektywne frazeologizmy odwołujące się do zawodu *artysty* konotują **małoznaczność**: 3 przykłady.

Subkategoria ***blażen***

zwrot

robić z siebie błazna – 12

W językowym obrazie świata Polaków inwektywny frazeologizm z leksemem *blażen* konotuje **głupotę**.

Subkategoria ***duchowieństwo***

wyrażenie określające

w kółko golony – 12

wyrażenia rzeczownikowe

cichy ksiądz – 18

kapucyn bosy – 12

święta inkwizycja – 31

zwrot

być bardziej papieskim niż sam papież – 8

W językowym obrazie świata Polaków inwektywne frazeologizmy odwołujące się do *duchowieństwa* konotują następujące cechy: **głupota**: 2 przykłady, **dwulicowość**: 1 przykład, **małoznaczność**: 1 przykład, **pejoratywnie o wykonawcy czynności**: 1 przykład.

Subkategoria ***kierowca***

wyrażenie rzeczownikowe

niedzielny kierowca – 24

W językowym obrazie świata Polaków inwektywny frazeologizm odwołujący się do *kierowcy* konotuje **niezdarność**.

Subkategoria ***krawiec***

wyrażenie rzeczownikowe

damski krawiec – 18

W językowym obrazie świata Polaków inwektywny frazeologizm odwołujący się do *krawca* oznacza ojca samych córek i konotuje **małoznaczność**.

O tym, że dane wyrażenie jest wartościowane pejoratywnie, świadczą liczne przykłady znalezione w internecie: „[...] na razie w rodzinie brakuje męskiego potomka i cały czas słyszymy przytyki, żebyśmy się wzięli do roboty i spłodzili syna, że córka będzie bez sensu, że mój mąż ma nie być damskim krawcem, a dziadek chce być dziadkiem, a nie mężem babci [...]” (*DobraMama/DobryTata*, 2014); „Coś ten książę Filip to «damski krawiec». Trzeba w trakcie – nałożyć czapkę i gwizdać – to będzie chłopak” (*Odwiedziny u króla w szpitalu*, 2013); „[...] spotkałam się z wyrażeniem *damski krawiec* jako określenie mężczyzny, który ma same córki. Jest ironiczne i pogardliwe niestety” (Jolbi, 2018).

Subkategoria **marynarz**

wyrażenie rzeczownikowe

marynarz słodkich wódek – 2

W językowym obrazie świata Polaków inwektywne frazeologizmy odwołujące się do *marynarza* konotuje **pijaństwo**.

Subkategoria **ogrodnik**

wyrażenie rzeczownikowe

cap-ogrodnik – 12

W językowym obrazie świata Polaków inwektywne frazeologizmy odwołujące się do *ogrodnika* konotuje **głupotę**.

Subkategoria **prezydent**

fraza

Z gówna bata nie ukręcisz jak i z Maliniaka prezydenta nie będzie³ – 18

wyrażenie określające, porównawcze

pisać jak prezydent⁴ – 12

W językowym obrazie świata Polaków inwektywne frazeologizmy z leksemem *prezydent* konotują **małoznaczność**: 1 przykład oraz **głupotę**: 1 przykład.

Subkategoria **stróż**

wyrażenia określające, porównawcze

odwalić się jak stróż w Boże Ciało – 4

odpieprzyć się jak woźny w Dzień Nauczyciela – 4

wyrażenie rzeczownikowe

cieć malinowy – 12

W językowym obrazie świata Polaków inwektywne frazeologizmy odwołujące się do zawodu *stróża* konotują **bezguscie**: 2 przykłady oraz **głupotę**: 1 przykład.

Subkategoria **szachista**

wyrażenie rzeczownikowe

refleks szachisty – 24

W językowym obrazie świata Polaków inwektywne frazeologizmy z leksemem *szachista* konotuje **niezdarność**.

Subkategoria **świniopas**

wyrażenie rzeczownikowe

parskający świniopas – 25

³ Nawiązanie do fizycznego podobieństwa prezydenta Dudy i postaci Maliniaka z kultowego serialu *Czterdzieściolatek*.

⁴ Nawiązanie do błędów ortograficznych popełnianych przez Bronisława Komorowskiego (*Dwa błędy Komorowskiego we wpisie z kondolencjami*, 2011).

W językowym obrazie świata Polaków inwektywny frazeologizm z leksemem *świnio-pas* odwołuje się do **obżarstwa**.

Pozostałe przykłady wyekscepowanych rosyjskich inwektyw frazeologicznych w obrębie kategorii semantycznej: **nazwy zawodów**.

Subkategoria **archiwista**

wyrażenie rzeczownikowe

архивная крыса – 18

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odnoszący się do *archiwisty* odwołuje się do **małoznaczności**.

Subkategoria **aktor**

wyrażenie rzeczownikowe

при пизде кувшинчик – 18

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odnoszący się do *aktora* odwołuje się do **małoznaczności**.

Subkategoria **biznesmen**

wyrażenie rzeczownikowe

рыжий понт – 23

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odnoszący się do *biznesmena* odwołuje się do **nieuczciwości**.

Subkategoria **drwal**

wyrażenie rzeczownikowe

железный дровосек – 12

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm z leksemem *drwal* odwołuje się do **głupoty**.

Subkategoria **dziennikarz**

wyrażenie rzeczownikowe

сливной бачок – 23

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odwołujący się do *dziennikarza* konotuje **nieuczciwość**.

Subkategoria **lekarz**

fraza

Одно лечат, а другое калечат – 24

wyrażenia rzeczownikowe

белая крыса – 23

писькин врач – 31

W świadomości językowej Rosjan inwektywne frazeologizmy odwołujące się do lekarza konotują: **nieuczciwość**: 1 przykład, **niezdarność**: 1 przykład oraz **pejoratywną wypowiedź o wykonawcy czynności**: 1 przykład.

Subkategoria **młynarz**

fraza

мельник нашел – 43

wyrażenie rzeczownikowe

глупый мельник – 12

W świadomości językowej Rosjan inwektywne frazeologizmy odwołujące się do młynarza konotują: **głupotę**: 1 przykład i **szaleństwo**: 1 przykład.

Subkategoria **naukowiec**

wyrażenia rzeczownikowe

профессор хуев – 18

профессор кислых щей – 49

доцент тупой – 12

инженер бараньих душ – 31

W świadomości językowej Rosjan inwektywne frazeologizmy odwołujące się do naukowców konotują: **głupotę**: 1 przykład, **zarozumiałość**: 1 przykład, **małoznaczność**: 1 przykład, **pejoratywnie o wykonawcy czynności**: 1 przykład.

Subkategoria **ochroniarz**

wyrażenie rzeczownikowe

кожаный затылок – 31

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odnoszący się do ochroniarza konotuje **pejoratywną wypowiedź o wykonawcy czynności**.

Subkategoria **polityk**

wyrażenie rzeczownikowe

вторая древнейшая профессия – 23

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odwołujący się do polityka konotuje **nieuczciwość**. Aluzyjne porównanie polityki do prostytucji sugeruje sprzedajność przedstawicieli tego zawodu.

Subkategoria **psycholog**

wyrażenia rzeczownikowe

бред в тапочках – 31

носитель психоза – 31

W świadomości językowej Rosjan inwektywne frazeologizmy odwołujące się do psychologa konotują **pejoratywne wypowiedzi o wykonawcy czynności**: 2 przykłady. Oba przykłady niosą podtekst, że psychologowie sami mają zaburzoną psychikę.

Subkategoria *sprzątacz(ka)*

wyrażenia rzeczownikowe

Просто Мария – 18

зам по половым вопросам – 18

ловец жемчуга – 18

zwrot

быть дворником – 18

W świadomości językowej Rosjan inwektywne frazeologizmy odwołujące się do *sprzątacza* konotują **maloznaczność**: 4 przykłady.

Subkategoria *strażak*

wyrażenie określające, porównawcze

спать как пожарному – 17

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odwołujący się do *strażaka* konotuje **lenistwo**.

Subkategoria *szatniarka*

wyrażenie rzeczownikowe

жрица раздевалки – 18

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odwołujący się do *szatniarki* konotuje **maloznaczność**.

Subkategoria *tancerz*

fraza

Плохому танцору яйца мешают – 51

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odwołujący się do *tancerza* konotuje **złorzeczenie**.

Subkategoria *tragarz*

wyrażenie określające, porównawcze

матюгаться как грузчик – 51

W świadomości językowej Rosjan inwektywny frazeologizm odwołujący się do *tragarza* konotuje **złorzeczenie**.

Subkategoria *urzędnik/urząd*

wyrażenia rzeczownikowe

глиста канцелярская – 18

шарашкина контора – 23

W świadomości językowej Rosjan inwektywne frazeologizmy odwołujące się do *urzędu* i *urzędników* konotują **maloznaczność** oraz **nieuczciwość**.

W tabeli 9 jest przedstawione podsumowanie zgodnie z podziałem frazeologizmów na funkcje składniowe według A.M. Lewickiego i A. Pajdzińskiej.

Tabela 9. Rozkład inwektywnych frazeologizmów z nazwami zawodów ze względu na funkcje składniowe

Funkcje składniowe	Frazeologizmy polskie	Frazeologizmy rosyjskie
frazy	2	5
wyrażenia określające, w tym porównawcze	9	3
wyrażenia rzeczownikowe	22	63
zwroty	2	4

Konkludując, warto odnotować zdecydowaną przewagę ilościową wyrażeń rzeczownikowych w danej kategorii semantycznej: 86 wyrażeń rzeczownikowych (22 polskie i 64 rosyjskie) wobec 12 wyrażeń określających, w tym porównawczych (9 polskich i 3 rosyjskie), 7 fraz (2 polskie i 5 rosyjskich) oraz 7 zwrotów (3 polskie i 4 rosyjskie).

Inwektywny i prześmiewczy wydźwięk niektórych rosyjskich przykładów jest dodatkowo wzmocniony dzięki zastosowaniu rytmu (*на бэ начинается, мягким знаком кончается* – prostytutka, *блять; одно лечат, а другое калечат* – lekarze, *Валька – гибкая спинка* – prostytutka), zagadek językowych i aluzji (*зам по половым вопросам* – sprzątaczką, *вторая древнейшая профессия* – polityk, *женщина с натруженными губами* – prostytutka) czy form imitujących imiona i nazwiska lub patronimika (*Верка Сердючка* – złośliwa nauczycielka, *Горын Горыныч* – wredny nauczyciel). Jeden z członów takiego frazeologizmu ma wydźwięk inwektywny (*Сердючка* – ktoś złośliwy, *Горыныч* – Змей Горыныч), a dodanie do tego drugiego członu, na przykład typowego imienia lub rosyjskiego imienia ojcowskiego wywołuje efekt komiczny i prześmiewczy.

Warto odnotować ironiczność potencjalnego przekazu zawartego w większości przedstawionych przykładów. Ironia wynosi inwektywę na inny poziom, sprawiając poniekąd, że potencjalny odbiorca ma wrażenie zdystansowania nadawcy do własnego komunikatu i jego istoty. Przy zastosowaniu ironii, która jest bardzo częstym zabiegiem stylistycznym wśród analizowanych frazeologizmów, potencjalny poziom wulgarności inwektywy spada, ale nie zmniejsza się przez to siła jej szydzącego przekazu.

Analiza frazeologizmów odnoszących się do poszczególnych profesji ukazuje specyficzny przegląd opinii obywatelskich i nastrojów panujących w polskim i rosyjskim społeczeństwie. Na przykład rosyjskie związki frazeologiczne dotyczące zawodów polityka, prezydenta, urzędnika i dziennikarza konotują nieuczciwość, a naukowiec – głupotę i małoznaczność. Natomiast polskie przykłady odwołujące się do zawodu prezydenta konotują głupotę i małoznaczność, a duchowieństwa – głupotę oraz dwulicowość.

Trudno powiedzieć, na ile są to opinie sprawiedliwe, pewne jest jednak, że skoro wyrażone są poprzez upowszechnione społecznie i odtwarzalne związki wyrazowe, nie możemy mówić o ich jednostkowości.

Według A. Baranowa i D. Dobrowolskiego: „Фразеологизмы (и идиомы, в частности) регулярно оказываются предметом спора в судебных делах по статье 152 ГК РФ – защита чести и достоинства, а также по статье об оскорблении” (Баранов, Добровольский, 2013: 144).

Wskazuje to na zasadność analizowania podobieństw i różnic w inwektywnym postrzeganiu świata, którego szeroki wachlarz widzimy we frazeologii. Badanie inwektywnego obszaru języka niewątpliwie może przyczynić się do poprawy wzajemnego zrozumienia i usprawnienia komunikacji między użytkownikami języka polskiego i rosyjskiego.

Bibliografia

DobraMama/DobryTata (2014), https://www.dobramama.pl/pokaz/604353/damski_krawiec_czyli_problem_z_plcia [dostęp: 10.04.2019].

Dwa błędy Komorowskiego we wpisie z kondolencjami (2011), <https://wiadomosci.wp.pl/dwa-bledy-komorowskiego-we-wpisie-z-kondolencjami-6031965926199937a> [dostęp: 9.01.2019].

Jolbi (2018), „Dobry fachura, wychodzi córka”. *Co słyszą kobiety, które spodziewają się drugiego dziecka?* [WASZYM ZDANIEM], http://www.edziecko.pl/ciaza_i_porod/7,79309,21042600,dobry-fachura-wychodzi-cora-co-slysza-kobiety-ktore-spodziewaja.html [dostęp: 10.04.2019].

Kamińska-Szmaj I. (2007), *Agresja językowa w życiu publicznym. Leksykon inwektyw politycznych 1918–2000*, Wrocław.

Lewicki A.M., Pajdzińska A. (2001), *Frazeologia*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin.

Odwiedziny u króla w szpitalu (2013), <https://fakty.interia.pl/galerie/swiat/zdjecie.i-Id,1077703,iAId,76444> [dostęp: 10.04.2019].

Toros J. (2012), *Jak obrazić policjanta? Agresja słowna przybiera na sile*, „Dziennik Zachodni”, 26.10, <https://dziennikzachodni.pl/jak-obrazić-policjanta-agresja-słowna-przybiera-na-sile-lista-wyzwisk/ar/685935> [dostęp: 8.06.2019].

Wawrzyniak J. (2008), *Wizerunek służb mundurowych a poczucie bezpieczeństwa*, [w:] T. Kołodziejczyk, D. Kozerański, J. Maciejewski (red.), *Socjologia XLIV*, Wrocław.

Баранов А., Добровольский Д. (2013), *Основы фразеологии*, Москва.

Безрукова Е.С. (2000), *Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога)*, <http://didacts.ru/termin/advokat-djavola.html> [dostęp: 3.05.2019].

Серов В. (2003), *Энциклопедический словарь крылатых слов и выражений*, https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_wingwords/52/%D0%90%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%82 [dostęp: 18.05.2019].

Abstract

***Z Maliniaka prezydenta nie będzie.* Invectives in phraseological names of professions in Polish and Russian languages**

The article provides an analysis of Polish and Russian phraseologisms related to the person's designation by profession. The article discusses phraseological expressions with an invective overtone containing names of professions, or referring to them semantically. The semantic field approach was used for analysis. 7 comparative subcategories were identified as specific, invective semantic fields of specific names of professions. Other subcategories (28) refer to Polish or Russian. There are 52 essential meanings hereinafter later called *traits*, which are connotated by the meaning of the analyzed phraseologisms. These *traits* create specific semantic micropoles. The analyzed material was also considered in terms of syntactic functions performed by phraseological expressions. The analysis shows the similarities and differences in the studied area of the linguistic worldview of Poles and Russians.

Keywords: invectives, phraseological expressions, names of professions, linguistic worldview, semantic fields